

СТАВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ДО КОРУПЦІЇ У ЗВО УКРАЇНИ

У вересні-жовтні 2018 р. на замовлення фонду «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва нами було проведено низку фокус-груп стосовно ставлення громадян України до корупції. Всього було проведено 15 фокус-груп, зокрема 3 фокус-групи зі студентами у містах Дрогобич, Одеса, Суми.

Дослідження продемонструвало різну ситуацію з корупцією у закладах вищої освіти. Є університети, де корупційні платежі є нормою: *«С самого першого курсу я начал сталкиваться с взятками.... Не при поступлении, а на первой сессии, если, например, ты по рейтингу не вытягиваешь на стипендию, у нас есть такой обычай, «как сходить у деканат и заплатить там гроші». И ты поешь будешь на стипендии... Больше всего у нас деканат берет»*(Суми, студенти). *«У нас в группе есть человек восемь, которые постоянно платят за всё. Вот им скажешь, они: «Не, не сдам». Они несут эти 100 долларов, платят. А по поводу пересдачи, у нас в 2 раза дороже, если бы так дали 200, пересдачи 400, ещё из пересдачи тебя выгоняют»*(Одеса, студенти).

В більшості університетів корупція не є системою, але трапляються окремі викладачі, які вимагають хабар: *«Бувають такі випадки. Те що ти знаєш і ти впевнений, що ти знаєш цей предмет, але є така категорія людей, викладачів, вчителів які вимагають, просто вимагають. І без надання хабара не поставлять вам оцінку. Їх мало, їх дуже невелика кількість, але вони є. Ставлять «незалік» і поки не заплатиш то не екзамену, ні заліку не здаси»* (Дрогобич, студенти). *«Из преподавателей мало кто берёт, но вот наш преподаватель физики запомнился хорошо. Он берёт принципиально 50 грн. Вроде и не взятка, а ему приятно»* (Суми, студенти).

Поширена також думка, що можна вчитися не даючи хабарі, але це вимагає великих зусиль: *«Ну, тут есть два варианта либо же учиться полноценно и до конца, либо же когда просто харят и нужно заплатить, потому что не хочешь ничего делать»* (студенти, Одеса).

«Давання хабара вирішило ситуацію. Але безперечно можна було і без нього. Тобто пожертвувати сном, пожертвувати особистим життям і можна було б вирішити і не порушувати закон» (студенти, Дрогобич). «І деякі предмети де я знала, що мені не поставлять, я їх підготувала. І навіть при тому, що я не ходила на пари, я просто здала. Хай на три але все одно здала сама і я не платила гроші. Вони залишилися при мені, це мої гроші» (Дрогобич, студенти). «Я только за 6 лет один раз дал, там уже так вымогали 100 гривенъ, что прям так за горло взяли, я уже ходил на эти пересдачи, говорю: «Нате 100 рублей» (Одеса, студенти). «Но у меня принцип - я не плачу за предметы. И сколько бы старшие курсы бы не говорили: «И вот это такой преподаватель, без денег ты ему не закроешь». Вот я вот четвёртый курс учусь, у меня не было ни одного такого преподавателя, сколько бы не говорили» (Одеса, студенти).

Крім явного хабара існують форми замаскованого хабара у формі купівлі підручників, канцтоварів, оплати курсів: *«Просто есть еще такая коррупция, как скрытая - «Купите учебник у меня, вот мой учебник, купите у меня» (Одеса, студенти). «Я знайома з прикладами, наприклад, на своєму ж факультеті, коли, наприклад, за певну суму тобі потрібно закритись, тобі потрібно п'ять, добре, у нас є платні курси. Вони офіційно зареєстровані, ти на них ходиш, а можеш навіть не ходити, але ти за них платиш і тоді ти будеш мати бали» (Суми, студенти). «У нас теж є схожа річ, тільки називається «дополнительная сессия». За предмет, якщо у тебе незалік, ти йдеш, платиш 250 грн. і перездаєш уже. Ну як перездаєш? Тобі просто виставляють» (Суми, студенти). «Якщо ти приходиш після коледжу... і ти вступаєш на 3 курс. Так? У тебе є певна заборгованість, щоб її ліквідувати, пропонуються також певні послуги. Там треба ще додати 10 предметів. Щоб їх доздати, треба заплатити певну суму. Ти можеш ходити і закривати, не говорять, що ти обов'язково маєш заплатити, але тобі надають вибір: ти можеш заплатити і не ходити і тобі поставлять оцінку» (Суми,*

студенти). *«Ім говорять, що саме в цьому магазині картридж купити, щоб закрити залік, картридж такої версії треба, ще щось і всі, хто скидався, отримує таку оцінку. Хто не скидався, той відповідно таку»* (Суми, студенти).

Поширеним явищем є плата викладачу у випадку, коли студент працює і через це пропускає заняття, а також коли студент не відвідує заняття, бо вважає предмет неважливим (часто це заняття з фізкультури) або незручним для відвідування (шоста пара після тривалого «вікна»): *«Наприклад, якщо заплатив за 10 предметів, то ти зекономив час і ти у цей час, коли міг закрити, ти пішов і заробив ці гроші чи навіть більше. Плюс ти заробив якісь навички»* (студенти, Суми). *«Якщо брати з власного досвіду, якщо ти десь там працюєш на роботі, просто не вистачає часу на вивчення якогось предмету, то ти йдеш до викладача, 200-300 грн., інколи і більше, це в залежності від викладача і по 500 грн. і ти отримуєш... І іспит, і залік»* (Дрогобич, студенти). Окремий випадок пропуск занять через те, що в іншому місці ти можеш навчитися чомусь цікавішому: *«Я сегодня пошла на операцию взамен того, что я не пошла на один из предметов. так получилось, были две очень интересные операции, вот у меня был выбор - пойти на предмет, причём очень интересный... у меня был выбор дать эти 20 гривен или пойти на операцию»* (Одеса, студенти). Водночас є приклади, коли хабарі не беруться: *«Наприклад, на кафедрі, на якій я навчаюся ... в принципі якщо навіть ти вирішиш дати комусь хабар, то тебе скоріше виженуть»* (Суми, студенти).

Студенти переконані, що боротися з хабарництвом у ЗНО складно, але можливо, якщо об'єднається вся група, якщо студентські організації активно підтримують боротьбу з хабарництвом. Але результатом такої боротьби може бути захист студентів, але не суворе покарання хабарників: *«У нас была история, когда преподаватель просто зашёл в аудиторию и просто на доске написал 100, как бы долларов, всё она объяснила что, когда, где и кажется, потом, как то на днях ее в наручниках вывели, сей час она*

преподает совершенно безнаказанно, совершенно без каких-либо последствий» (Одеса, студенти). *«У нас є викладачка, яка не брала хабарі, але просто натякала.... Казала, що я тебе не закрию, а потім, коли до нашого декана пішли й почати розбиратися і зрозуміли, що і як, зрозуміли, що вона хотіла хабар і оцю викладачку не звільнили, але у неї дуже мало годин, їй не дали гуртки додатково. Якись санкції до неї були вжиті»* (Суми, студенти).

Поскаржитись на недобросовісного викладача часто заважає страх зіпсувати відносини з адміністрацією та викладачами: *«У нас просто каждый преподаватель принадлежит какой-то кафедре, ну если мы напишем, допустим, петицию на этого преподавателя, то вся кафедра на нас обозлится»* (Одеса, студенти)

Студенти, які відмінно вчать, часом стають заручником ситуації, коли більшість хоче спростити собі життя завдяки хабарю: *«У нас з курсової роботи були студенти, які самі хотіли її написати, вони писали, але все одно прийшлося з усіма скидатися»* (Суми, студенти). *«У нас была офтальмология на пятом курсе, все дали по 400 гривен, я не сдал... не суть да со мной никто не разговаривал месяц почти. Все говорят: «Что мы сдали все, нам четверка, а тебе пятерка просто так?». То есть, гонения начались, как изгой коллектива»* (Одеса, студенти).

Наше дослідження базується на опитуванні студентів лише трьох міст, що вимагає обережності у висновках, але щонайменше можна стверджувати, що корупція в ЗВО є непоодиноким явищем і її існування прямо залежить від позиції адміністрації закладу вищої освіти, обізнаності студентів щодо можливості захистити свої права і активності студентських організацій. Значна частина студентів, які брали участь у дослідженні, вважає, що робота по спеціальності під час навчання є більш корисною ніж відвідування занять і тому не засуджує ні тих, хто платить, ні тих, хто бере хабарі, закриваючи очі на пропуски занять студентами, які працюють.